

Mitra DADAŞİNƏSRİN
*“Kitabxana resursları və informasiya axtarış sistemləri”
kafedrasının aspirantı*

TƏBRİZ UNIVERSİTET KİTABXANALARININ ALİ TƏHSİL SİSTEMİNDƏ YERİ

***Açar sözlər:** Təbriz Universitetinin mərkəzi kitabxanası, Təbriz Universitetinin Fakültə kitabxanaları, Universitet Kitabxanalarının ali təhsil sistemində yeri.*

***Ключевые слова:** Центральная библиотека Тебризского Университета, факультет библиотек Тебризского Университета, место в университетских библиотек в системе высшего образования.*

***Key words:** Central Libraries' University of Tabriz. Faculty Libraries' University of Tabriz. University Libraries' role in higher education.*

Elmi kitabxanalar tipinə daxil olan ali məktəb kitabxanaları ölkədə elm və mədəniyyətin, xalq təsərrüfatının müxtəlif sahələri üçün yüksək ixtisaslı kadrlar hazırlanmasına kömək edən, ali məktəbin struktur bölməsi kimi fəaliyyət göstərən kitabxana şəbəkəsidir. Ali məktəb kitabxanaları öz fondunu ali məktəbin probleminə, profilinə uyğun komplektləşdirir, professor-müəllim heyətinin, tələbə kollektivinin elmi ədəbiyyatla, dərslük, dərs vəsaitləri və müxtəlif tədris ədəbiyyatı ilə təmin edir, ali məktəbin illik elmi-tədqiqat işi haqqında hesabatlarını, elmi və elmi-metodik konfransların materiallarını, ali məktəbdə hazırlanan metodik materialları, habelə burada müdafiə olunmuş dissertasiyaları toplayır, mühafizə edir və onlardan istifadəni təmin edir.

Ali məktəb kitabxanaları xalq təsərrüfatının və mədəniyyətin bütün sahələri üçün yüksək ixtisaslı kadrların formalaşmasında böyük rol oynayırlar. Ali məktəb kitabxanası oxuculara fərqli xidmət göstərir, geniş və operativ şəkildə müvafiq profil üzrə elm və texnikanın son nailiyyətləri haqqında məlumat verir, kitabxana-biblioqrafiya biliklərini (kitabxana və informasiya mənbələrindən istifadə, biblioqrafik nəşrlərin sərgisi, məlumat nəşrlərinin xülasəsi və s.) təbliğ edir.

Elmi-tədqiqatlara kömək göstərməsində və elmi kadrların hazırlanmasında ali məktəb kitabxanalarının rolu elmi-tədqiqat institutlarının kitabxanalarının rolu ilə uyğun gəlir. Bu kitabxanalar ali məktəbin əsas ixtisası və onun elmi-tədqiqatlarının mövzuları üzrə elmi ədəbiyyatın daha tam fondunu cəmləşdirir. Onlar ali məktəb dairəsində kafedralar, laboratoriyalar və bütün kollektiv üçün ən yeni ədəbiyyat haqqında informasiyanı təşkil edən mərkəzlərdir. Bu

kitabxanalar xüsusi bibliografik arayışlar tərtib edirlər. Ali məktəb kitabxanaları içərisində universitet kitabxanaları xüsusi yer tutur. Bu kitabxanalar ali məktəb kitabxanalarına xas olan vəzifələri yerinə yetirməklə bərabər universitet təhsilinin xüsusiyyətlərinə, birinci növbədə tələbələrin ümumi elmi hazırlığına, onlarda elmi-tədqiqat fəaliyyəti vərdişlərinin yaradılmasına, ali məktəbin tarixinə, müəllimlərin elmi və pedaqoji fəaliyyətinin bibliografik vəsaitlərdə əks etdirilməsinə xüsusi diqqət yetirir. Başqa sözlə, universitet kitabxanasının iş planlarında universitetin tarixinə dair ədəbiyyat göstəricilərinin yaradılması, alim və müəllimlərin əsərlərinin göstəricilərinin buraxılması nəzərdə tutulur.[1]

Müasir dövrümüz elmin inkişafı dövrüdür və onun əsasını təlim, elmi-tədqiqatlar təşkil edir və bunların da əsasında kitabxanalarda toplanmış kitablar, jurnallar və elmi resurslar durur. Universitet kitabxanaları təlim və elmi-tədqiqatın fondudur və başqa sözlə universitetin ürəyi sayılır. Hal-hazırda universitetləri qiymətləndirəndə onun kitabxanasının zənginliyi, əhəmiyyəti əsas götürülür. Kitabxanadan istifadə etmədən heç bir təlim və elmi-tədqiqat həyata keçirilə bilməz. Müasir cəmiyyət müasir ali təhsil sisteminə, xüsusilə bilik menecmenti, informasiya texnologiyaları və ömürlük öyrənməyə ehtiyac duyur. Universitetlərin təhsil mərkəzi kimi elmi-tədqiqat fəaliyyətinin əsas məqsədi vətəndaşlara təlim verib və cəmiyyət üçün lazımlı mütəxəssis kimi yetişdirməkdən ibarətdir.[6,10]

Universitet kitabxanaları tədqiqatçıların və tələbələrin ehtiyaclarını əvvəlcədən öyrənməlidir. Kitabxana gələcəkdə öz vəzifələrini yerinə yetirmək üçün gənc tədqiqatçıların ehtiyaclarını və elmi-tədqiqat sahəsindəki dəyişiklərinə diqqət yetirməlidir, əks təqdirdə universitet kitabxanaları geriye qalar, zamanla ayaqlaşsın və elmi-tədqiqata yardımçı ola bilməzlər. Beləliklə, universitet kitabxanaları, elmi informasiya axtarış perspektivlərini inkişaf etmək üçün gənc tədqiqatçıların gündəlik işlərinə diqqət yetirməlidirlər.[4]

Universitet kitabxanaları çox əhəmiyyətli işlər görür, məlumat fondu vasitəsilə tələbələrin və fakültənin müxtəlif sorğularını cavablandırmağa yardım edir, kitabxana kolleksiyasını, fondunu inkişaf etdirir, tədqiqat və informasiya axtarış yollarını və üsullarını öyrədir və s.[3]

Universitet kitabxanaları universitetlərinin ürəyidir. Çünki çap məhsullarını və elektronik materialları toplamaq, saxlamaq, qorumaq yeridir. Kitabxanalar öyrənmək və öyrətmək yeridir. Ona görə də, cəmiyyət onların fəaliyyətini yüksək qiymətləndirir. Oxucular bu səbəblərə görə kitabxanalara gəlməyi davam edirlər. Çünki bura təhlükəsiz, komfort və sakit yerdir, ödənişsiz istənilən informasiyanı əldə etmək olar. Kitabxanalar oxuculara ətraf mühitdə yaşayan başqa xalqların mədəniyyətlərini, tarixini, yaşayış səviyyəsini öyrənmək fürsəti verir, həmçinin mövcud biliklərə yiyələnmək, elmi-tədqiqat məqsədilə axtarış aparmaq, yeni biliklər əldə etmək, gələcəyi görmək və seçim

qabiliyyətini inkişaf etdirir.[5] Elmi-tədqiqatın əhəmiyyəti kimsəyə gizli deyil, insan həyatının inkişafı elmi-tədqiqatlara bağlıdır. Elmi-tədqiqatın əsas mərkəzi universitetlərdir. Universitetdə elmi-tədqiqat mədəniyyətini genişləndirmək və yaymaq, kitabxana xidmətlərinin yüksək səviyyəsilə bağlıdır. Keçmişdə kitabxanalar yalnız kitabların toplandığı yer, baza rolunu oynayır və təlimdə heç rolu yox idi. Amma hazırda universitet kitabxanaları tədris və elmi-tədqiqatda aktiv rol oynayır. Müasir universitetlərdə kitabxananın rolu o qədər mühümdür ki, onlarsız universitet təsəvvür etmək olmaz. Professor-müəllim heyəti, tədqiqatçılar və tələbələrin fikrincə kitabxanalar tədris və elmi-tədqiqatda gücləndirici və effektiv elementdir. Universitetin əsas vəzifəsi mükəmməl təhsil vermək və müasir tələblərə cavab verən yüksək elmi potensiala malik kadr yetişdirməkdən ibarətdir. Kitabxana oxucuların fikrini qidalandırır və elmi-tədqiqata həvəsləndirir. Universitet kitabxanaları universitet kompleksinin bir hissəsidir və onun məqsədlərinin xidmətindədir. Kitabxananın hər bir proqramı universitet proqramlarını dəstəkləməlidir. Universitet kitabxanası kitabları, əlyazmaları, dövrü nəşrləri və digər sənədləri toplayır, qaydaya salır və beləliklə, elmi qoruyur və universitetin proqramlarının genişlənməsinə yardım edir. Həmçinin müxtəlif məlumat və bibliografiya xidmətləri göstərməklə tədrisə və təlimə kömək edir.

Universitet kitabxanaları aşağıdakı işləri görür: abonement və bibliografiya xidmətləri, ixtisasla bağlı və ümumi informasiya ilə təmin etmək, oxuculara kitabxana kataloqlarından necə istifadə etməyi öyrətmək, bibliografik materialları və indeksləri toplamaq, sənədləri çoxaltmaq və qorumaq, kitabxanalar arasında mübadilə aparmaq, kitabxana yeniliklərini sərgilər və digər üsullarla yaymaq, dövrü nəşrlərin arxivini yaratmaq və s.

Universitet kitabxanaları tələbələrə kitabxanadan istifadə qaydalarını- yeni kataloq, kartoteka sistemi, məlumat nəşrləri, İnternet və digər vasitələrdən istifadə etməyi öyrədir, beləliklə, onların elmə marağını artırır, müəllimə həvəsləndirir. Belə tələbələr öz yollarını kitabxanada müəyyənləşdirir və istənilən informasiyanı sərbəst əldə edə bilirlər.[8]

Elmi-tədqiqatın məqsədi həqiqəti tapmaq, yeni biliklər əldə etməkdir və burada kitabxanaların mühüm rolunu inkar etmək, gözdən qaçırdmaq olmaz. Universitet kitabxanalarını təsis edəndə onun tədqiqat fəaliyyətləri də nəzərə alınır. Qeyd etmək lazımdır ki, kitabxanalar və elmi-tədqiqatlar bir-birinə təsir göstərir. Kitabxanalar informasiyanı toplamaq, qorumaq, qaydaya salmaq və yaymaqla elmi-tədqiqat işinə yardım edir və bununla da ölkənin ümumi inkişafında vacib rol oynayır.[12]

Elmi-texniki tərəqqinin indiki mərhələsində həyatımızın bütün sahələrində gözə çarpan inkişaf universitet kitabxanalarının elmi-tədqiqat işlərinin durmadan genişlənməsinə də təsir göstərir. Hazırda Akademianın elə

əməkdaşı-sırası aspirantdan tutmuş akademikə qədər elə bir kəs tapılmaz ki, öz elmi işində, yaradıcılıq fəaliyyətində kitabxananın – bu elm məbədinin xidmətlərindən bəhrələnməsin. Universitet kitabxanaları milli-mədəni, tarixi, elmi irsimizin xəzinəsi olan kitab fondlarının bəşəriyyətin maraqla izləyə biləcəyi beynəlxalq kommunikasiya xəttlərinə çıxarılması və eyni zamanda, digər ölkələrin bu qəbildən informasiya bazalarından bəhrələnməsi üçün yeni kitabxana-informasiya xidməti sahələri yaratmışdır. Kitabxana işinin avtomatlaşdırılması və fondların elektron daşıyıcılara köçürülməsi, ölkənin elminin İnternet vasitəsilə təbliği və informasiya – kompüter texnologiyasının tətbiqi məsələləri bu gün universitet kitabxanalarının əsas vəzifəsinə çevrilmişdir.[2]

Vikipediya universitet kitabxanalarına belə tərif verilir: universitet kitabxanaları o kitabxanalardır ki, ali təhsil müəssisələrinə xidmət edir. Bu kitabxanaların iki məqsədi var: əvvəldə universitetin tədris planlarını və ikinci elmi-tədqiqat işlərini dəstəkləmək.[7]

Universitet kitabxanalarının məqsədləri ana təşkilatı – yəni universitetlərin məqsədləri ilə tam eyni olmalıdır. Bu məqsədləri belə xarakterizə etmək olar ki, kitabxana universitetin və bütün ixtisasların elmi-tədqiqat və tədris planlarına kömək etməlidir. Universitet kitabxanaların vəzifələri aşağıdakılardan ibarətdir: təlim və elmi-tədqiqat üçün lazım olan kitab və materialları toplamaq, müaliə və elmi-tədqiqat üçün münasib yer və şərait yaratmaq, kitabxanada olmayan materialları və sənədləri başqa kitabxanalardan əldə etmək və yaxud daxili və xarici axtarış şəbəkələri ilə əlaqə saxlamaq, universitet və müəssisələrə informasiyalaşdırma xidmətlərini təmin etmək və s.[13]

Təbriz universitetinin Mərkəzi kitabxanası ölkənin ən zəngin ali məktəb kitabxanalarından biridir. Təbriz universitetin strukturunda önəmli yeri olan bu kitabxana 1967-ci ildə təşkil olunmuşdur. 2008-ci ildə kitabxana yeni binaya köçürüldü. Təbriz universitetinin Mərkəzi kitabxanasının yeni binası 2008-ci ildə dövlət həftəsində işə başladı. Bu kitabxananın 14 000 kv. metr ərazisi var və oxu zalında 900 nəfər yerləşə bilər. Bu kitabxananın oxucuları Təbriz universitetinin tələbələri, professor-müəllim və köməkçi işçi heyətidir. Mərkəzi kitabxana fondunun zənginliyi, biblioqrafiya və informasiya işinin nümunəvi təşkili, oxuculara yüksək xidmət, mədəniyyət, yüksək ixtisaslı kadrlarına görə ölkədə ən əhəmiyyətli kitabxanalardan biridir. Mərkəzi kitabxananın www.library.tabrizu.ac.ir saytı sərbəst fəaliyyət göstərir. İstifadəçilər bu sayta daxil olmaqla kitabxana haqqında mükəmməl məlumat ala bilərlər. Bu kitabxana ölkənin bütün ali məktəb kitabxanalar ilə informasiya mübadiləsi aparır. Elmi məlumatın İnternet vasitəsi ilə əldə olunması üçün müxtəlif məlumat bazaları mövcuddur. Təbriz universitetin bütün kitabxanalarının fondu əsasən kompüterləşdirilib. Universitetin Mərkəzi

kitabxanası tələbələrin və professor-müəllim heyətinin mədəni və mənəvi mərkəzidir. Kitabxanalar şəxsiyyətin formalaşması üçün mədəniyyət fenomenidir. O, yaradılan mədəni sərvətləri və informasiya resurslarını toplayır və qoruyur, eyni zamanda onların istifadəsini və yayımlanmasını təmin edir. [9,11]

Təbriz universitetinin bütün fakültələrində zəngin kitabxanalar və oxu zalları fəaliyyət göstərir. Hər il bu kitabxanaların fondu yeni daxili və xarici tədris ədəbiyyatı, kitab, jurnal və s. materiallarla zənginləşir. 1992-ci ildən Təbriz universitetinin kitabxana sistemi kompüterləşdirilib. Bütün fakültələrdə fəaliyyət göstərən kitabxanalar İnternet şəbəkəsinə qoşulmuşlar və beləliklə, tələbələr və işçilər, professor-müəllim heyəti İnternet vasitəsilə e-kitablar və e-jurnallardan istifadə edə bilirlər. Qeyd etmək lazımdır ki, professor- müəllim və işçi heyəti və doktorantura tələbələrinə parol verilib, beləliklə universitet kitabxanasının abonentləri evdən və digər yerlərdən İnternetə qoşulmaqla daxili və xarici materiallardan istifadə edə bilirlər.

ƏDƏBİYYAT

a) Azərbaycan dilində

1. İbadova Z.. Ali məktəb kitabxanalarında oxuculara xidmət işinin xüsusiyyətləri // kitabxanaşünaslıq və Bibliografiya .- Bakı.- 2005.- No2.- s.84-89 .(15)
2. Kəngərli A. Azərbaycanın Beynəlxalq Elmi-mədəni əlaqələrində AMEA Mərkəzi Elmi Kitabxanasının rolu // Elmi Əsərlər/ AMEA MEK .- 2003.- IV buraxılış .- S. 6-12.

b) İngilis dilində

3. Alsop Justine, James A. və b. Multiple Roles of Academi Librarians//Electronic Journal of Academic and Special Librarianship.- 2007.- Vol 8.- No1.-s.1-11
4. Haglund Lotta, Olsson Per. The Impact on University Libraries of Changes in Information Behavior Among Academic Researchers: A Multiple Case Study// The journal Academic Librarianship.- 2007.- Vol 34.-No 1.-s.52 -59.
5. Library as place: Rethinking roles, Rethinking Space.- Washington ,Council on Library and Information Resources, 2005.- 89s. (s.27) www.clir.org/pubs/reports/pub129/pub129.pdf
6. Thornely, Clare; Ferguson, Stuart ; Weckert , John.The application of RFIDs in libraries: an assessment of technological, management and professional issues. International Journal of Information Management.- .2010.- Available from www.elsevier.com/locate/ijinformgt
7. Wikipedia. Academic library. www.en.wikipedia.org

c) Fars dilinda

8. اسدی، اصغر. ساختار سازمانی کتابخانه های دانشگاهی. تهران، 1379. - 77 ص

8. "بهره برداری از بزرگترین کتابخانه استاندارد شمالغرب کشور در دانشگاه تبریز". مرکز اطلاع رسانی تحقیق و توسعه ایران. (دسترسی در 87/12/25)

www.irdic.ir/News/1386/04/20/6492.aspx

9. فتاحی رحمت الله. آموزش استفاده کنندگان و توسعه سواد اطلاعاتی. مشهد، 1383. - 520 ص 10.

9. "کتابخانه مرکزی دانشگاه تبریز در هفته دولت افتتاح می شود". مرکز اطلاع رسانی تحقیق و توسعه ایران. <http://www.irdic.ir/News/1386/06/05/7087.aspx>

10. مرادی مقدم حسن. نقش کتابخانه ها در تحقیقات: تحول از نقش سنتی به نقش نوین در ارائه خدمات // نما: مجله الکترونیکی پژوهشگاه اطلاعات و مدارک علمی ایران. 1386. - شماره اول، دوره هفتم.

www.ejournal.irandoc.ac.ir/browse.php?a_code=A-10-2-111&slc

13. مزینانی علی. کتابخانه و کتابداری. تهران، 1383. - 394 ص.

M. DADASHINASRIN

THE PLACE OF THE LIBRARIES OF TABRIZ UNIVERSITY IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM

SUMMARY

This article is about University of Tabriz Libraries' role in higher education. Also in article is studied the general characteristic of the university libraries.